

Vanda Babić, Sanja Knežević, Gizdelin, Hrvatsko kulturno društvo "Napredak" – podružnica Zadar, Zadar 2007., 272 str.

U kontekstu hrvatske pučke književnosti, posebice one dalmatinske, važno mjesto pripada turskim temama, koje su u šesteraćkom, osmeraćkom ili deseteraćkom stihu opjevane u našoj epskoj poeziji. Da je takvo književno nasljeđe dalmatinskoga puka iznimno i bogato, ali i nedostavno istraženo, govori knjiga Vande Babić i Sanje Knežević, iz koje jasno i sažeto izranja lik pjesnika, ratnika i hrvatskoga intelektualca, danas utonula u zaborav. To je Jure Radojević, nadimkom Gizdelin, kneževskoga roda Radojevića od Olova (spominje ih i A. K. Miošić), izbjeglih pred Turcima u Dalmaciju i nastanjenih u Žrnovnici kraj Splita. Na temelju dosadašnjih spoznaja o kapetanu Juri Radojeviću malo se zna (Vodnik, Urlić, Prohaska), a još manje o njemu kao pučkom pjesniku koji je vješto baratao i sabljom i perom u iskazivanju svoje privrženosti domovini, porobljenomu rodnomu kraju, njegovoj kulturi i tradiciji. Iako je Radojevićev literarni doprinos hrvatskoj književnosti skroman, književni su povjesničari još u prošleme stoljeću obratili na njega pozornost kao na zanimljiva pučkoga pjesničkoga stvaratelja koji se javlja u najburnijim godinama hrvatske povijesti kad se oslobađanje od Turaka isprepleće s apsolutističkom habzburškom politikom i katoličkom obnovom, ali i razvijanjem sveslavenskih ideja u kontekstu hrvatske barokne književnosti. Ipak Gizdelina još uvijek nema u hrvatskim leksikonima iako bi ga, kako nas navode autorice knjige, valjalo izbaviti iz zaborava i svrstati u niz osoba iz hrvatske starije književnosti poput Petra Kanavelića, Petra Bogašinovića i dr. koji su tijekom 17. stoljeća riječju širili domoljubni duh među hrvatskim pukom.

Juraj Radojević, prethodnik A. Kačića Miošića, kako ga naziva i Josip Mihojević, svojim se junačkim spjevovima, utemeljenima na povijesnoj literaturi Maura Orbinija, samokritički pridružuje literatima vremena u kojem živi, i bez obzira na manju vrijednost njegova pjesničkoga opusa, pridonosi hrvatskom baroknom epskom pjesničkom izrazu. O tome svjedoče dvije Gizdelinove knjige tiskane u Padovi: *Okolišenje i uzetie grada Budima* (1686. i 1743.) i *Skazanje vazetja lipoga Biograda* (1688.), čijim su se sadržajem u povijesno-književnim okvirima pozabavile autorice *Gizdelina*. One su naslovile knjigu piščevim nadimkom koji metaforički opisuje barokni stih njegove poezije, premda "skromne u poetološkom izričaju", ali važne u aktualnom kontekstu hrvatske domoljubne duhovnosti druge polovice 17. stoljeća. Naslanjajući se na bogatu glagoljašku književnu i kulturološku pozadinu, na kraju spjeva *Okolišenje i uzetie grada Budima* Radojević, za čitatelje koji su naučeni na hrvatska pismena (glagoljicu ili bosanicu) i njihov azbučni poredak slova, bilježi glagoljske nazive latinskih slova. Tako Radojević ističe svoje poznavanje aktualne slavenske kulturno-političke problematike kojom se sredinom 17. stoljeća bavio Zbor za širenje vjere i zajedničko pismo Južnih Slavena u Rimu, naglašavajući važnost glagoljice kao nezaobilazne hrvatske obrazovne komponente.

Knjiga se sastoji od dviju temeljnih cjelina. Prva, uvodna, sadrži "Predgovor" don Rozarija Šutrine iz Zadarske nadbiskupije, vlasnika jedinoga našega primjerka *Skazanja vazetja lipoga Biograda*, koji je prvi obznanio ovo Gizdelinovo djelo. Slijedi "Uvod", potom opis "Marijinskog svetišta Gospe od Olova", čija snaga kulta i usidrena tradicija prožima oba

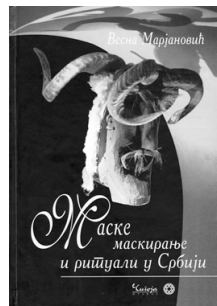
spjeva, i konačno "Pregled književnog rada bosanskih franjevaca u 17. i 18. stoljeću". Ti provodnički tekstovi autorica knjige smisleno vode čitatelja kroz vrijeme te kulturno i književno okruženje koje se odražava u pjesničkom stvaralaštvu Jure Radojevića Gizdelina. Tako su stvoreni spoznajni temelji za bolje razumijevanje i vrednovanje Gizdelinova pjesništva, koje se analitički predočuje u drugome dijelu knjige pod naslovom "Zaboravljeni pjesnik Jure Radojević Gizdelin".

Na sedamdesetak stranica ovoga poglavlja upoznajemo se s Gizdelinom u svjetlu kulturno-povijesnih istraživanja, šturih, ali važnih za zaključke o njegovu bosanskom (?) podrijetlu te pjesničkom izričaju kojemu pristupa u poodmakloj životnoj dobi, i to nakon tragičnih povijesnih događaja iz 1671. godine, koji za sobom povlače teške posljedice za Hrvatsku, ali i nadu u vraćanje davnih hrvatskih granica. U žanru *prigodnoga epskoga spjeva* razvedenoga sadržaja, u kojemu pjesnik iznosi trenutnu političko-povijesnu tematiku ostvarenu u veličanju cara Leopolda I. i promoviranju kršćanskoga jedinstva na južnoslavenskom prostoru, Jure Radojević bezuvjetno nalazi svoje mjesto u okviru hrvatskoga baroknog stihovnog izričaja. Slijedi transkripcija teksta (103-190) s kolofonom na hrvatskom i latinskom jeziku te godini i mjestu tiskanja, a potom pretisak obaju djela (191-254) Jure Radojevića.

Da u našoj književnoj povijesti ima nepoznanica, govori nam ova knjiga, a da u privatnim posjedima ima iznimnih vrijednosti koje valja razotkrivati, otkriva nam *Gizdelin*, knjiga koja je u prvim analizama don Rozarija Šutrina, a potom Vande Babić i Sanje Knežević ušla u svijet hrvatske barokne književnosti, pokazavši koliko je velika stvaralačka moć malih ljudi.

Antonija ZARADIJA KIŠ

Vesna Marjanović, Maske, maskiranje i rituali u Srbiji, Čigoja štampa - Etnografski muzej, Beograd 2008., 346 str.

Studija Vesne Marjanović *Maske, maskiranje i rituali u Srbiji* rezultat je istraživačkoga rada tijekom gotovo tri desetljeća i u kojem su zabilježeni gotovo svi rituali u kojima se javlja maskiranje u 20. stoljeću na području Srbije, u Srba, ali i drugih etničkih zajednica koje nastanjuju taj prostor.

Etnološko komparativno proučavanje maskiranja započeto je krajem 19. stoljeća te se u tome nastojao pronaći kontinuitet sa starijim društvima i sličnim pojavama: promatralo ga se u okviru animističke, agrarno-magijske i deističke orijentacije rituala te se smatralo da je maskiranje način, ali i sredstvo, komunikacije s "bićima s onog svijeta" (npr. Schneeweis, Meuli, Vulcănescu i dr.). Prema takvu tumačenju maskirani su posrednici između živih i mrtvih te o njima ovisi plodnost i zaštita u novome ciklusu vegetacijske i agrarne godine.

Autorica polemizira s uvriježenim teorijskim pretpostavkama da je maskiranje u vezi s kultom predaka, odnosno s agrarnim božanstvima, te smatra da je takav način promišljanja odavna napušten u religijskim predstavljanjima i nastoji ponuditi današnji, suvremeni pogled na izmijenjene funkcije maskiranja.